

Puheen

vuoro

4/2002

SAK:n esitykset
työllisyyden parantamiseksi

SUOMEN AMMATTILIITTOJEN KESKUSJÄRJESTÖ

4.3.2003

Lisätietoja:

Janne Metsämäki
puh. (09) 7721 437
SAK, PL 157
FIN-00531 Helsinki

Tilaukset:

SAK/postitus
puh. (09) 7721 344

SAK:n esitykset työllisyyden parantamiseksi

Sisällys

Toimenpiteet työllisyyden tukemiseksi	3
Työvoimapolitiikan työllisyyttä tukevat toimet	4
Aktiivisen työvoimapolitiikan voimavarat riittämättömiä	5
Pitkäaikaistyöttömyyden vähentämisessä tarvitaan monipuolisia toimia	6
Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen tärkeää	7
Osaamisen kehittäminen keskiöön	7
Maahanmuuttopolitiikka	8
Työhallinnon kehittäminen	9

Liitteet (eivät mukana tässä pdf-versiossa)

1. Huomattavaa epävarmuutta työmarkkinoilla kokeneiden osuus työvoimasta koulutusasteen mukaan vv. 1990-1998
2. Väestön muutos – Työvoima 2020, väliraportti 2002
3. Työvoiman muutos - Työvoima 2020, väliraportti 2002
4. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä ja työvoimapolitiikan aktivoimisaste EU-maissa vuonna 2000
5. Suomen virrat eri kestoiseen työttömyyteen ja työttömyydestä ulos aikavälillä 01/2000 – 12/2000

SAK:n esitykset työllisyyden parantamiseksi

Viime vuoden puolella alkanut talouden taantuminen heijastuu myös työllisyyteen; työttömyyden vähentyminen on pysähtynyt. Tammikuun 2002 työhallinnon työllisyyskatsauksen ennakkotietojen mukaan työttömiä työnhakijoita oli 321 400, mikä oli 2 300 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Pitkäaikaistyöttömyys on vähentynyt vuoden takaiseen verrattuna kahdeksalla prosentilla, mutta sen sijaan nuorten työttömyys on lisääntynyt. Monilla aloilla joukkortisanomisilta ja lomautuksilta on vielä vältytty, mutta jos talous ei kasva, työllisyys tulee heikkenemään. Pysyvä työllisyyden paraneminen on edelleen kiinni talouskasvusta. Siksi on tärkeää toimia työllisyyden ja kasvun tukemiseksi.

Taloudellisen tilanteen ollessa epävarma on työllisyyden hoitoon kiinnitettävä erityisesti huomiota. Lamavuosien opetus on, että liian korkealle pääsystä työttömyyttä on hyvin vaikea alentaa aiemmalle tasolle. Työllisyyden tukemiseksi on valtion vuoden 2003 budjetin kehyslinjausten yhteyteen valmisteltava työllisyyttä tukeva toimenpidepaketti. Myös tulevan työmarkkinaratkaisun yhteyteen voisi luontevasti liittyä toimia, jotka tukisivat työllisyyden parantamista.

Työllisyyden turvaaminen ja parantaminen on SAK:n ykköstavoite. Ay-liike on viime vuosina kantanut vastuuta työllisyydestä maltillisen sopimuspolitiikan avulla.

SAK esittää seuraavia toimenpiteitä työllisyyden tukemiseksi:

1. Aktiivisen työvoimapolitiikan määrärahojen ja voimavarojen lisääminen.
SAK esittää, että vuoden 2003 valtion talousarviossa työhallinnon koulutus- ja tukityöllistämisen määrärahoja lisätään 100 miljoonalla eurolla. Tällä määrärahan lisäyksellä aktiivitoimiin pääsisi ensi vuonna noin 10 000 työtöntä enemmän kuin tänä vuonna.

- Aktiivitoimia on kohdennettava koulutuspainotteisesti.
- Syrjäytymisuhan edessä oleville pitkäaikaistyöttömille ja nuorille räätälöityjä erityistoimia on tehostettava. Tarvitaan toisiaan tukevia toimenpiteitä, jotka mm. koulutuksen, työharjoittelun, tukityön ja kuntoutuksen kautta johtavat pysyvään työllistymiseen.
- Maahanmuuttajien työllistymiseen on panostettava. Panostamalla riittävästi ja oikein keinoin maahanmuuttajien työllistymiseen ehkäistään osaltaan edessä olevaa työvoimapulaa ja estetään maahanmuuttajia syrjäytymästä ja vaipumasta pysyvään tuki-riippuvuuteen.

2. Työmarkkinajärjestöt laativat yhteisen suosituksen toimista, joilla tuetaan työpaikkojen turvaamista ja koulutusta ja joilla vältetään lomautukset ja irtisanomiset.

- Lomautuksia ja irtisanomisia voidaan välttää rakentamalla yritysten kanssa yhteisvastuullisia taantuman yli kantavia koulutusratkaisuja.
- Merkittävä osa palkansaajien osaamisen kehittämisvastuusta on työnantajalla. On selvää, etteivät työhallinnon toimet yksin riitä varmistamaan, että työttömyyden kasvu jäisi mahdollisimman vähäiseksi. Työnantajien olisi pidettävä lomautusten ja irtisanomisten kynnys korkealla ja keskityttävä investoimaan työvoimaan tulevien vuosien työvoimatilannetta silmällä pitäen. Nyt on aika kehittää työntekijöiden osaamista ja valmistautua näin tulevaan.

3. Henkilöstön palkkaaminen keskeisiin valtion ja kuntien peruspalveluihin ja työllistymistä tukeviin töihin. Tämä edellyttää valtion ja kuntien yhteistyön edistämistä.

4. Pysyvien ja kokoaikaisten töiden tarjoaminen nykyistä useammille. Työnantajilla on mahdollisuus ennalta ehkäistä työvoimapulaa sitouttamalla pätkätyöntekijöitä pysyvään toimeentulon turvaavaan työsuhteeseen ja muuttamalla osa-aikatöitä kokoaikaisiksi.

5. Asuntorakentamisen tukeminen. Riittävä asuntotuotanto on varmistettava turvaamalla uusien asuntojen rakentamisen aloittaminen. Tällä on vaikutusta työllisyyteen ja se turvaa asuntotuotannon uutta työvoimaa tarvitsevilla paikkakunnilla. Myös asuntojen korjausrakentamiseen ja kunnostamiseen on kohdennettava voimavaroja.

6. Julkisten investointien ja korjaushankkeiden tehostaminen ja aikaistaminen. Tie-, rautatie- ja väyläverkkojen kehittäminen on tärkeää mm. alueellisen tasavaruuden kannalta. Laajakaistaiset tietoverkot on ulotettava kaikkiin asutuskeskuksiin. Tämä on tärkeää osaamisen yhteiskunnan perusedellytysten turvaamiseksi kaikille kansalaisille.

Työvoimapolitiikan työllisyyttä tukevat toimet

Samaan aikaan kun työttömiä työnhakijoita on runsaasti, tulee Suomessa tulevina vuosina olemaan joillakin aloilla ja alueilla pulaa osaavasta ja ammattitaitoisesta työvoimasta. Suomessa ollaan siirtymässä tilanteeseen, jossa työmarkkinoilta poistuu vuosittain enemmän ihmisiä kuin sinne tulee. Suomessa väestön ikärakenteen muutos on poikkeuksellisen voimakas. Tämä asettaa työvoimapolitiikalle uusia vaatimuksia.

Vaikka Suomen työmarkkinoille tulee lähivuosina lisää ulkomaalaisia työntekijöitä, niin työvoiman tarpeen tyydyttämiseksi SAK pitää kotimaisia ratkaisuja ensisijaisina.

Työvoiman määrän vähentyminen yhdistettynä talouskasvun jatkumiseen mahdollistaa etenemisen täystyöllisyyteen. Tämän edellytyksenä on kuitenkin se, että

pitkäaikaistyöttömyys voidaan välttää. Tähän tarvitaan aktiivista työvoimapolitiikkaa, muutoin tavoitteena oleva työllisyyden nostaminen yli 70 prosentin ei onnistu. Tulevaisuudessa 70 prosentin työllisyysaste ei riitä, vaan tavoite on asetettava ylemmäksi. SAK:n edustajakokouksessa on vuosikymmenen lopun tavoitetilaksi asetettu 75 prosentin työllisyysaste ja kokoaikatyötä tekevien osuuden kasvattaminen. Pysyviä ja kokoaikaisia työsuhteita lisäämällä voidaan myös parantaa työelämän tasa-arvoa.

Työllisyysasteen nostamista on tähän asti tavoiteltu ensi sijassa ikääntyvän väestön työssäpysymistä parantamalla. Yli 55-vuotiaiden työllisyysaste onkin viime vuosina noussut. Myös viime syksyn sosiaalipaketin tavoitteena on vaikuttaa pitkällä aikavälillä keskimääräistä työnjättöikää nostavasti. Onnistuakseen tavoite edellyttää kuitenkin työelämän kehittämistä ja muuttamista siten, että työpaikoilla järjestetään ikääntyville mahdollisuuksia vähentää työn tekoa tai vaihtaa työtehtäviä vähemmän rasittaviin. Samalla työpaikoilla tulee myös käytännössä luoda järjestelyjä, joissa kokeneiden vanhempien työntekijöiden tietoja ja taitoja voidaan siirtää nuorempien työntekijöiden osaamiseen.

Laskusuhdanteessa on olennaista painottaa työvoiman kysynnän tukemista, jotta työttömyys nousisi mahdollisimman vähän. Samaan aikaan Suomen on kuitenkin valmistauduttava lähivuosien uuteen tilanteeseen, mahdolliseen työvoimapulaan. Siksi on tärkeää painottaa työvoiman saatavuuden varmistamista. Tähän liittyy myös koulutuksen lisääminen.

Työministeriön julkaisemassa Työvoima 2020 –väliraportissa on keskeiseksi kysymykseksi asetettu osaamistason ja koulutuksen lisääminen koko työvoiman piirissä. Samoin tulee huolehtia siitä, että tuottavuuserot eri työntekijäryhmien välillä eivät kasva niin suuriksi, että yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kannalta riittävän tasa-arvoista palkkakehitystä ei kyetä turvaamaan.

Aktiivisen työvoimapolitiikan voimavarat riittämättömiä

Aktiivisen työvoimapolitiikan voimavarat ovat Suomessa OECD-vertailun mukaan selvästi pienemmät kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Työttömien aktivointiaste on Suomessa Euroopan alhaisimpia. Tulokset aktiivisemmasta työvoimapolitiikasta ovat kuitenkin selvästi myönteisiä. Ruotsin työttömyysaste on alle Suomen tason. Myös ikääntyneiden yli 55-vuotiaiden työllisyysaste on Ruotsissa korkeampi kuin Suomessa. Siksi tarvitaan monenlaisia toimenpiteitä aktiivisen työvoimapolitiikan tehostamiseksi ja voimavarojen lisäämiseksi.

Viime vuosina aktiivisen työvoimapolitiikan voimavaroja on vähennetty, vaikka työttömyyden rakenne on vaikeutunut. Tammikuussa 2002 koulutus- ja tukityöllistämistoimenpiteiden piirissä oli 72 400 henkilöä, mikä on 10 000 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Siksi vaikeimmin työllistyviä, jotka tarvitsevat sekä koulutusta, työharjoittelua että tukityötä ei ole pystytty auttamaan takaisin työelämään.

Nykyisessä taantumassa on työttömyyden nousua ehkäistävä kaikin keinoin. SAK:n mielestä onkin ensisijaista lisätä voimavaroja aktiiviseen työvoimapolitiikkaan ja koulutukseen. Nykyiset aktiiviset toimenpiteet ja niihin liittyvät voimavarat eivät ole riittäviä. On kiirehdittävä aktiivisten toimenpiteiden toimeenpanoa ja toisaalta parannettava työvoimapolitiittisten toimien laatua.

SAK esittää, että vuoden 2003 valtion talousarviossa työhallinnon koulutus- ja tukityöllistämisen määrärahoja lisätään 100 miljoonalla eurolla. Tällä määrärahan lisäyksellä aktiivitoimiin pääsisi ensi vuonna noin 10 000 työtöntä enemmän kuin tänä vuonna.

SAK korostaa, että aktiivisissa toimenpiteissä on aina korostettava työnhakijan osaamisen kehittämistä. Siksi myös aktiivitoimenpiteiden määrärahoista yhä merkittävämpi osa on suunnattava työttömien osaamisen kehittämiseen. Samalla on kuitenkin huomioitava työttömien koulutustaustasta, aiemmasta työurasta, iästä ja muista tekijöistä johtuvat yksilölliset erot aktiivitoimien tarpeissa.

Pitkäaikaistyöttömyyden vähentämisessä tarvitaan monipuolisia toimia

Pitkäaikaistyöttömyys on edelleen vaikea ongelma. Suomessa oli joulukuun 2001 lopussa yli 80 000 yli vuoden työttömänä ollutta työnhakijaa. Pitkäaikaistyöttömyyden katkaisemiseksi tarvitaan pitkäkestoisia yksilöllisiä toimia ja toimenpidekokonaisuuksia sisältäen niin koulutusta kuin tukityötäkin. Usein tarvitaan eri viranomaisstahojen yhteistoimintaa yksilöllisten ratkaisujen löytämiseksi. Näitä aktiivisia toimia pitkäaikaistyöttömien avoimille markkinoille pysyvän työllistymisen tukemiseksi on jatkettava ja edelleen kehitettävä. Tämä edellyttää myös panostusta työhallintohenkilökunnan koulutukseen.

Laki Kuntouttavasta työtoiminnasta säädettiin, jotta pitkäaikaistyöttömille asuinpaikasta riippumatta tulisi yhdenmukainen oikeus saada tarvitsemaansa tukea työllistymiseen. Lain tarkoituksen toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että viranomaisyhteistyö sujuu ja että niin työvoimahallinnon kuin kuntien sosiaalitoimenkin määrärahoissa ja henkilöstön mitoituksessa otetaan huomioon niin tämän lain kuin muidenkin viranomaisyhteistyötä edellyttävien toimien tarpeet. Tämä edellyttää viranomaisyhteistyön ja uusien työmenetelmien kehittämistä siellä, missä tämän tyyppistä toimintaa ei aikaisemmin ole harjoitettu.

SAK pitää tärkeänä, että pitkäaikaistyöttömien eläke-edellytysten selvittämistyötä jatketaan myös vuonna 2003 ja tähän toimintaan varataan riittävät määrärahat.

Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen tärkeää

Ikääntyvän väestön työssäpysymisen ohella toinen keskeinen tavoite on koulutuksen ja työhönmenon tehokas niveltäminen siten, että myös nuorempien ikäluokkien työllisyysaste nousee. Koulutuksen keskeyttäminen, taloudellinen epävarmuus ja työelämän muutokset ovat lisänneet syrjäytymisen uhkia. Tavoitteena on oltava, että nuoret siirtyvät peruskoulusta toisen asteen koulutukseen, eivät keskeytä opintojaan, pääsevät joustavasti siirtymään koulutuksesta työelämään, eikä työttömyysjaksoista muodostu pitkiä. Nuorten kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan työn ja koulutuksen kautta on turvattava syrjäytymistä estävällä toimenpideohjelmalla. (SAK: Tulevaisuus kaikille nuorille, Puheenvuoro 1/2002)

Osaamisen kehittäminen keskiöön

Koulutuksesta on tullut selkeästi työllistymistä edistävä tekijä. 1990-luvulla työntekijöiden vähennykset kohdistuivat nimenomaan vähän koulutusta saaneisiin ja vailla tutkintoa oleviin, eikä heidän työllisyytensä ole nousukaudella palannut aiemmalle tasolle. Erityisesti vähän koulutettujen ja ikääntyneiden sijoittuminen uudelleen työelämään on ollut vaikeaa osaamispuutteiden takia.

Suomen menestymisen kannalta on keskeistä osaamisen kehittäminen. Kaikilla kansalaisilla on oltava elinikäisen oppimisen valmiudet, jotka mahdollistavat pärjäämisen kasvavien osaamisvaatimusten työmarkkinoilla. Siksi ammatillista lisäkoulutusta on tulevana vuosina painotettava erityisesti vähän koulutusta saaneisiin ja ikääntyviin väestöryhmiin. Vähimmäistavoitteena on oltava toisen asteen koulutus koko väestölle. Nyt se puuttuu noin 650 000 aikuiselta. Erityistoimia on kohdennettava niihin aikuisiin, jotka eivät ole suorittaneet peruskoulua, joiden lukio-opinnot ovat jääneet kesken tai joiden kansalais- ja tietoyhteiskuntataidot ovat selvästi puutteelliset. Ammatillisen aikuiskoulutuksen keskeisenä kehittämiskohdeena tulee olla näyttötutkintojärjestelmä ja ammattitutkintoihin valmentavien opintojen kehittäminen.

Työttömille on luotava lisää mahdollisuuksia ammattitaidon hankkimiseen, päivittämiseen ja uudistamiseen. Työmarkkinoiden muutosvauhdin kiihtyessä on kehitettävä työvoimakoulutusta tutkintoon johtavan ja valmentavan koulutuksen suuntaan. Myös yksittäiset työvoimapolitiittiset kurssit voidaan suunnitella yhdessä yritysten kanssa tutkinnon osan suoritukseen valmistavaksi koulutukseksi. Lisäksi koulutuksen laatuun on panostettava aiempaa enemmän.

Työttömien hakeutumista omaehtoiseen koulutukseen on tuettava kaikin tavoin. On etsittävä niitä yksilöllisiä ohjauksen, neuvonnan ja motivoinnin keinoja, joilla ikääntyviä työttömiä voidaan innostaa hakeutumaan koulutukseen. Lisäksi taloudelliset esteet omaehtoiseen koulutukseen hakeutumisen tieltä on poistettava. Koulutuksesta aiheutuvat kustannukset eivät saa olla este koulutukseen hakeutumiselle.

Tukityöllistämisen yhteydessä tapahtuvaa oppimista ja oppisopimuskoulutusta on edistettävä. Vaikeasti työllistettävien henkilöiden osaamisen parantamisen lähtö-

kohtana on oltava ennen kaikkea yksilölliset tukitoimet ja ohjaus. Ilman yksilöllistä, räätälöityä tukea ja ohjausta myös työnteon yhteydessä tapahtuva oppiminen voi muodostua liian vaativaksi tavoitteeksi vaikeasti työllistyville.

SAK pitää tärkeänä työttömien motivointia hakeutua suorittamaan yleissivistäviä opintoja. Näiden opintojen kautta työtön voi saada taitoja, joiden puute on ollut este tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutumiselle. Yleissivistävät opinnot voivat parhaimmillaan tukea työtöntä oppimaan oppimisen taitoja, itsetuntoa ja itsevarmuutta.

Maahanmuuttopolitiikka

Vaikka Suomen työmarkkinoille tulee lähivuosina lisää ulkomaalaisia työntekijöitä, niin työvoiman tarpeen tyydyttämiseksi kotimaiset ratkaisut ovat kuitenkin ensisijaisia. Suomessa on edelleen käytettävissä runsaasti kotimaista työvoimareserviä. Työttömien, erityisesti pitkäaikaistyöttömien ja maassamme jo asuvien ulkomaalaisten valmiuksia palata työelämään on parannettava.

Maahanmuuttajapolitiikassa voimavaroja tulee suunnata niin, että yhä useammalla on mahdollisuus sijoittua avoimille työmarkkinoille. Työllistymisen ensimmäinen edellytys on riittävä kielitaito ja ammatilliset valmiudet. Niin maahanmuuttajien kuin suomalaisen yhteiskunnankin etujen mukaista on, että maahanmuuttajan aiempaa osaamista ja ammattitaitoa hyödynnetään mahdollisimman paljon. Maahanmuuttajien kielikoulutukseen tarvitaankin lisää voimavaroja, sillä ollakseen tehokasta kielikoulutuksen on oltava eriytynyttä ja erilaisten ryhmien tarpeisiin suunniteltua.

Pohdittaessa työvoiman saannin turvaamista on etenkin Uudellamaalla muistettava maassa jo olevat maahanmuuttajat. Suomen noin 100 000 henkilön ulkomaalaisväestöstä noin puolet asuu Uudellamaalla. Työikäisten osuus maahanmuuttajien keskuudessa on selvästi suurempi kuin Suomen kansalaisten keskuudessa. Tästä huolimatta heidän työvoimaosuutensa on vain noin puolet väestöosuudesta. Maahanmuuttajien työttömyys on noin kolminkertainen keskimääräiseen työttömyyteen verrattuna ja on kansalaisuusryhmiä, joiden keskuudessa työttömyysaste on erittäin korkea (47 – 76 %). Tämä siitä huolimatta, että työmarkkinoiden ulkopuolella on huomattava osa työkäisistä maahanmuuttajista.

Maahanmuuttajien työllistyminen on tärkeää myös siksi, että se on tehokkain tapa kotoutua yhteiskuntaan. Näin myös parhaiten estetään epätoivottujen ilmiöiden syntymistä työttömyyden vaivaamilla asuinalueilla. Tavoitteen toteutuminen vaatii maahanmuuttajille erikseen räätälöityjä työvoimapalveluja mukaan lukien tutkintojen täydentämismahdollisuus niin, että heidän jo saamansa koulutus hyödynnetään mahdollisimman hyvin.

Maahanmuuttajien kielikoulutukseen on panostettava niin, että koulutuksen odotusajat eivät muodostu kohtuuttoman pitkiksi, ja että koulutus vastaa saajan tarpeita.

Työhallinnon kehittäminen

Nykyiset työhallinnon voimavarat ovat riittämättömät, jotta ehkäisevä ja työllistävä palvelutoiminta voisi toimia tarkoitetulla tavalla. Työhallintohenkilöstön osaamista on kehitettävä ja henkilöstömäärää on lisättävä, jotta työvoimapalvelujen laatuvaatimukset pystytään toteuttamaan.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
Hakaniemenranta 1, PL 157, FIN-00531 Helsinki, puh (09) 77211, fax (09) 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>

Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
Hagnäskajen 1, PB 157, FIN-00531 Helsingfors, tel (09) 77211, fax (09) 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>

The Central Organisation of Finnish Trade Unions SAK
Hakaniemenranta 1, P.O. Box157, FIN-00531 Helsinki, phone +358 9 77211, fax +358 9 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>